

הכובד הנורא

טוני מוריסון: חמדת; הספרייה החדשה; הקיבוץ המאוחד

124 היה ידוני. ידור ארס של תינוקת. חנשים של הביה ידעו זאת, וגם הילדים. במשך השנים הסכין כל אחד מהם בדרכו שלו לודון... (עמ' 11). בייארס של תינוקת" ובודון, פותחח טוני מוריסון את הרומן העז רוב המשמעויות שלה - "חמדת". מוריסון, אמריקאית שחורה, ילידת 1931, אוהיו, וכתה בפרס הנובל לענת 1993 על ספרה זה. יומנים קודמים שלה, שחורגמו לעברית: "שני השירים אשר לסלומון", (שחורגב בידי אהרן אמיר, ויצא בהוצאה עם עובד ב1979) "תינוק יל זפת", ושחורגב בירי עמוס פארן וראה אור ב1987 בהוצאת זמורה ביתן, ו"סילה" (בהוצאת כנרת).

חמדת היא תינוקת שנשחטה בידי אמה. חמדת היא רוח. חמדת היא נעיה משום מקום, שששהכנת באותו בית ודוני, חורו הארס. "חמדת" הוא רומן פוליטי היסטורי כבד, כבד, שהרקע לעלילתו הוא עבודתם של הכושים באמריקה ימא"ו (וספציפית יותר: מהמאה ה19) ועד ימינו. העבדות, שבה דנה מוריסון, בהחלט אינה רק העבדות הגופנית, הקניינית, זו של שטיי הספר; היא גם, והרבה, העבדות הנפשית והתרבותית. שהרי "לשחרר את עצמי זה דבר אחי; להבוע בעלות על עצמי המשחרר זה דבר אחי" (עמ' 110).

עלילת הרומן נרקמת סביב דמותה ואישיותה של סת', שפחה כושית נמלטה, אשר ברע שבו היא רואה את העבדות שבה לאיים עליה ועל ילדיה, היא משפח במשור את צווארה של בתה התינוקת, כדי להצילה מהרע ביותר המוכח לה. לסת'.

לכאורה, זהו רומן פוליטי היסטורי מובהק, הדרן בתופעה מסוימת (העבדות), בתקופה מסוימת, במקום מסוים. אבל שום דבר אינו מסויב, בשום מובן. ברומן הזה, לא הומן, לא ממדי התופעה והשלכותיה ואף לא הסיפור עצמו.

ההבט הפוליטי היסטורי, זה שמתאר בפרטים ובדקדוק את צוצמת האלימות הפיסית, הפסיכולוגית, החברתית והתרבותית, שהיפנתה מעם לבן, באשר הוא לבן, אל השחור, באשר הוא שחור, היא ההבט היותר בולט בספר, אם גם לא ההבט היותר ברור. בולט - משום שהוא מהווה הן את המסגרת לסיפור והן הרבה מתוכנו. פרטיי חורים ינפרטים לפני הקורא כאינספור תיאורים ראיסטיים מיתולוגיים: מסאפיסטים, וזועותיו קסת לתחיה מול העניניים. יהיה זה גינגל שהלבנים נסעי בהם. והוא נל. והוא התפסט. הוא התפסט עד שהשתל על הלבנים שיצרו אותו. נגע בכל אחד מהם. שינה אותם וצר אותם מהרש. עשה אותם צמאי דם ושוטים, נרועים משיבקשו אי פעם להיות... (עמ' 116). אבל גם ההבט

הזה נותר בלתי ברור, כי הנפש האנושית לא מסוגלת לתפס את גדול הוויעה. כאן, בנקודה זו, ולא רק בה, מצטרפת מוריסון אל שורה של סופרים נדולים, (פוקנר, מרקס ואחרים) שמתעדים ביצירותיהם היסטוריה אנושית ופוליטית שבצעם אינה ניתנת לשום הבנה.

הארם הלבן גול מהארם השחור את היותו אדם. ובמסגרת העושק הטוטאלי הזה הוא פגע פגיעה אנושה באחד מהמסמנים של אדם כאדם - ביכולתו ובצורך שלו לקיים חיי משפחה. חיי משפחה הן פבוון הווגיות והן כמובן ההורות. לסת' לא ניתנה האפשרות להכיר אח אמה. ביבי סאנס, חמותה, אבירה אל כל שמונת ילדיה עוד בינקותם. היבוגרת", בת הארבע עשרה או המש עשרה, פיתחה במסע משלה אל חיי המשפחה. היא נישאת ויולדת ארבעה ילדים לאותו נבר. היא המספלת בילדיה. כל אלה תופעות חריגות במציאות המתוארת. אימהותה של סת' היא המוקד (תחתי משמע) של חיייה ואחת הנקודות המרכזיות ביותר בספר. בחודש מתקדם להריונה הרביעי. מבריתה סת' את ילדיה מינוה חסד", החוה שבה היא מועבדת, ובמסע בלתי אפשרי, פצועה, ובודדה, היא בורחת בעקביותהם ואליהם. אימהותה של סת' היא הכוח החזק ביותר המניע אותה. הוא הכוח, הכמעט מטורף, המחייב אותה להגיע לילדיה, ולהביא להם את חלבה זאת אימהותה. והו בדיק אותה הכוח שהופך מכמעט מטורף לאילי מטורף מכל ילדיה, לבנות לשחוט את בל ילדיה, כשהעבדות שבה לאיים עליהם. שתי שאלות עקרוניות וחסרות תשובה עולות מן האימהות הזאת. השאלה המוסרית, היא שאלת העקוב: האם זה מה שיכול להצדיק רצח ילד בידי מולדינו והשאלה הקיומית: מהי שפיות?

לשאלה האם יש סליחה למעשה של

סת', אין תשובה. ביבי סאנס, החמות, "לא יכלה לקבל או להוקיע את בחירתה האנושית של סת'. אחת משתי הברירות יכלה להציל אותה, אבל קרועה בין תביעותיהן השוות היא נכנסה למיטה. הלבנים הצליחו סוף סוף להגוע אותה עד מוות" (עמ' 177). קהילה חברה של סת' מוקיעה ומגדה אותה, אבל את המחיר הכבד ביותר משלמת סת' עצמה. היא נידונה להיות דרופה כל חיייה עליידי רוחה של התינוקת הרצוחה ועל ידי זכרונה. נעדה תפוגנית, הטוענת ששמה חמדת, משתלסת על הבית, שומן קצר קודם לכן סולקה ממנו רוחה של התינוקת. האם היא רוח? האם היא חמדת הבת? האם היא "חסמ" נערה חזקה שבמקרה מניעה ונכנסת אל החלל העצום וחסר התשובה שנפער בעצם מעשה הרצח? אין תשובה. כשם שאין תשובה לשאלות רבות אחרות שמעלה מוריסון בספרה. שעוד אחת מהן היא שאלת ההות האישית. דרכה של כל אחת מדמויותיה המרכזיות, מתמודדת מוריסון עם שאלת ההות. מה הם גבולותיה, מי הם בעליה ומה קובע אותה. כשנשאלת סת' עליידי בעליה "איך את קוראת לעצמך?" היא עונה: "כלום" אמרה. "אני לא קוראת

לעצמי כלום" (עמ' 143). ואילו מול די, מתלבט אם הוא נבר, ומה בעצם קבע וקבע את הותו. כמעט בסובלס. ובשדיונות רבה, מועלית גם שאלת הווגיות. זו מועלית כצורך פסי, אבל עוז יותר צורך נפש ורגשי. סת' והאל בעלה רואים זה את זה באור יום רק בימי ראשון. וזוגיותם נקטעת באלימות, ובעצם ללא הסבר מספק, עם בריחתה של סת'. שנים רבות לאחר מכן, נקטעים באותה אלימות בלתי מוסברת ניצני הווגיות שמתפתחת בין סת' לפול די. קוטעה אותם חמדה הנערה. קוטעת אותם חמדה הרוח, קוטע אותם הדיכרון; ומעל לכל קוטעת איתם, כמו את כל קיומו של האדם השחור כספר, העבדות.

יאולי מעבר לכל השאלות שמעלה הספר, ואלה שהוצנו כאן הן רק חלקן. השאלה המרכזית היא שאלת השפיות. שפיותה של סת' לפני, בזמן יאחרי היצח כמקרה פרטי. "סת' זו שלפניו דיברה על ביטחון עם משור. סת' חדשה זו שלפניו לא ידעה איפה נגמר העולם והיא מתחילה". (עמ' 163). ושאלת שפיותו של העולם הזה ככלל. ההיסטוריה העקובה המצמררת שמוריסון מתארת בספרה אינה תורמת להבנתה של השפיות, שכן ההיסטוריה הזאת עצמה היא כלתי שפווה.

ועם כל הכובד הנורא הזה, הפיליסי, ההיסטורי, המוסרי, הפסיכולוגי, האנושי, התרבותי, מתמודדת מוריסון בעדינות ובגבירה: בשפה ציורית רגישה ועשירה, שהופכת את הסקסט למגנינה עצובה וקוסמת: אם תרצו שיר קינה לקיום האנושי, שיש בו סבל יותר מכל דבר אחר, שיש בו שאלות יותר מתשובות, ויששנן בו גם נקודות מעטות, מועטות מזי של מופת.

רות לאופר

אלכס בין-ארי

היום אכלתי את ארוחת הבקר בלעדית. הטעמים השונים אינם כרגע מן הענין. הענין: אכלתי היום את ארוחת הבקר בלעדית. עלי לשמור, בארוחת הצהריים אולי שוב אתפחה.

כשאני רוצה לרקד אני מסובב אותה.

אני הקוף של עצמי ואני הכובע הישן, המרפס של עצמי ואני גם זורק לעצמי נדבות.

זבה מהם בקלוקלויב.